

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Barbora Cencingrová

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Nietzscheho kritika náboženství

Barbora Cencingrová

Bakalářská práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Cencingrová**
Osobní číslo: **H14112**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Nietzscheho kritika náboženství**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Nietzscheho kritika náboženství, obeznámení s textem, důvod k výběru
2. Analýza, interpretace textů F. Nietzscheho (Antikrist, Tak pravil Zarathustra)
3. Komparace s P. Koubou, E. Finkem
4. Polemika s křesťanstvím obecně, užití písma svatého, aplikace na evangelia
5. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

F. Nietzsche: Antikrist, 2003, 1. vyd. 1895, Votobia, 240s., ISBN 80-89018-46-7

F. Nietzsche: Tak pravil Zarathustra, 1995, Votobia, 367s., ISBN 80-85885-79-4

P. Kouba: Nietzsche, Filosofická interpretace, 2006, Oikoymenh, 272s., ISBN 80-7298-191-9

E. Fink: Filosofie F. Nietzscheho, 2011, 1.vyd. 1960, Oikoymenh, 224s., ISBN 978-80-7298-266-0

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Ondřej Sikora, Ph.D.**
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

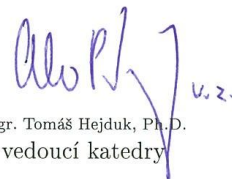
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Tomáš Hejduk, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30.6.2018

Barbora Cencingrová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce za odborné rady a připomínky, dále děkuji celé mé rodině, příteli a všem blízkým za velkou trpělivost a podporu.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá Friedrichem Nietzsche a jeho postojem k náboženství, potažmo ke křesťanství. Zaměřuje se na problematiku smrti boha, nihilismu a pojetí nadčlověka.

KLÍČOVÁ SLOVA

Friedrich Nietzsche, náboženství, bůh, nihilismus, nadčlověk.

TITLE

Nietzsche's critique of Christianity

ANNOTATION

The bachelor thesis occupies with Friedrich Nietzsche and his attitude toward religion, respectively to Christianity. It focuses on the issue of the death of God, nihilism and the concept of Superman.

KEYWORDS

Friedrich Nietzsche, religion, god, nihilism, superman.

Obsah

Úvod.....	1
1. Filosofie friedricha Nietzscheho	3
1.1 Drama osamělého	3
1.2 Filosofie jako přehodnocení všech hodnot	5
2. Křesťanské vidění světa	8
2.1 Pojem Boha.....	14
2.2 Život bez Boha.....	17
3. Ježíš a Pavel	20
4. Nihilismus.....	24
4.1 Pojem nihilismu	24
4.2 Překonání nihilismu	26
5. Závěr	29
6. Seznam literatury	31

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je: Nietzscheho kritika náboženství. Zásadní otázkou, která pro nás bude mít rozhodující vliv je: Jaký je Nietzscheho výchozí postoj ke křesťanství? Co je důvodem jeho kritiky? S ohledem na zvolené téma se cíleně zaměříme i na jeho problematiku pojetí Boha, na nesmrtelný, avšak stále provokativní výrok: „Bůh je mrtev“, a s tím související odkaz přehodnocení všech dosavadních hodnot. Zaměříme se na postoj k otázce tzv. nihilismu. Kde poukážeme na pojem nihilismu jako takový, na pojem s hodnotou, co již něco znamená, jak se vyskytuje u Nietzscheho a dále uvedeme možnosti překonání samotného nihilismu.

Jako primární literaturu jsem zvolila Antikrista, ve kterém Nietzscheho kritika náboženství vrcholí. Pokud chceme správně vystihnout křesťanskou morálku a ideály této morálky, musíme použít spis Genealogie morálky. Co se týče sekundární literatury, vycházet budu zejména z Jiřího Pechara: Otázky Nietzscheho myšlení a Eugena Finka: Filosofie Friedricha Nietzscheho. To vše doplním o filosofickou interpretaci knihy od Pavla Kouby: Nietzsche. Při objasňování všech základních pojmů v Nietzscheho filosofii jsem čerpala z Rainera Thurnhera Wolfganga a Heinricha Schmidinger: Dějiny Filosofie III.

První kapitola bakalářské práce je věnována filosofii Friedricha Nietzscheho „zahalenou maskami“, dále na jeho destrukci dosavadní tradované filosofie, bourané Nietzscheho pověstným kladivem a nahrazované novými ideály, podíváme se na Nietzscheho nikoli tak, jak jej většina lidí nejen na počátku 20.století chápala: jako toho, kdo odkrývá otázku resentimentu a dekadence, toho, jehož zlý pohled platí všemu morbidnímu a zatuchlému, jež je považován za básníka znásilňujícího jazyk a prorockého zvěstovatele temné budoucnosti, který šokuje člověka i svět svými myšlenkami, na které lidstvo ještě není připraveno a dle mého názoru na ně lidstvo nebude připravené nikdy. Neboť z jeho úst zní pravda jako taková. A lidé se odjakživa pravdy bojí. My na Nietzscheho pohlédneme jako na filosofa, jehož filosofie má kouzlo, které je skryto v jeho fascinující osobnosti, která stále znova přitahuje pozornost. Zde je třeba rozlišit dva hlavní typy morálních postojů: morálku silných a vznešených, morálku pánů a morálku nízkých, bezmocných, ubohých, morálku otroků. „Vládnoucí, křesťanská morálka patří k druhému typu. Je to morálka slabých,

neúspěšných, dekadentních, a proto je z jejich pohledu podezřelé všechno silné a zdravé, zatímco bezmoc, slabost, podrobení, poslušnost vůči cizí vůli, pokora se vydává za ctnost. Nositeli této morálky jsou „souchotináři duše“, oni soucitní, kteří pocítují život jako utrpení, pohrdají rozkoší a potomstvem.“¹ K těmto dvěma typům morálky odkazuje Nietzsche výrazy morálka pánů – těch co vládou a morálka otroků – těch neúspěšných, formu morální vzpoury otrocké morálky proti panské je křesťanství. Proto toto náboženství obsahuje dekadentní hodnoty, jako je rovnost, opětování pokory, poslušnosti, slabosti, soucit s hloupými, chudými, nemocnými či postiženými a další hodnoty, jež zamezují zdravému vývoji lidského druhu. Dále bude pojednáno o vlastní kritice náboženství a křesťanství a rovněž dopadu křesťanské morálky na člověka. Kritika náboženství vůbec a křesťanství zvláště je u Nietzscheho těsně spjata s kritikou metafyziky a tradiční morálky. Souvisí však rovněž s jeho kritikou kultury a pravdy. „Kultura 19. století vede podle Nietzscheho ke zmasovění, přeje průměru, dokonce neúspěšným, a proto brání vzniku vyššího lidství.“² Nietzsche sám říká, že věří pouze slabý člověk, silný člověk nepotřebuje věřit, věří jen v sám sebe. Zde však nastává konec náboženství. Je to cesta extrému anebo existuje i jiná cesta pomocí níž jsme schopni uplatnit náš přirozený pud, ale zůstat při tom jedineční plní kreativity a radosti ze života?

Zde se dostáváme k zásadnímu pojmu – nihilismu. Co doopravdy v sobě ukrývá onen nihilismus? Je to znehodnocení všech hodnot nebo jde o člověka ztrácejícího víru v Boha, víru v hierarchii hodnot svého života? Zde si vymezíme význam člověka pro celek, tj. zápas mezi dobrem a zlem, dále pojednáme o vině a špatném svědomí, o pojmu nihilismu jako takovém, o pojmu nihilismu již v konfrontaci s myšlením F. Nietzscheho, rozeznáme druhy nihilismu, a nakonec si vyjasníme postup, jak nihilismus překonat, jde-li jej vůbec nějak překonat. To vše se stane předmětem naší diskuse. Závěr práce shrnuje jednotlivé poznatky a obsahuje úvahy nad interpretací Nietzscheho myšlenek.

¹ SCHMIDINGER, Heinrich, WOLFGANG, Thurnher, Rainer, *Filosofie 19. a 20. století III*, Praha, 2009, str.126

² Tamtéž str.141

1. FILOSOFIE FRIEDRICH A NIETZSCHEHO

1.1 Drama osamělého

Friedrich Nietzsche představuje jednu z velkých osudových postav západních duchovních dějin, bez něj by filosofie nebyla tím, čím je. Mimo jiné je přezdíván tzv. filosofem filosofujícím kladivem, který bezohledně boří staré hodnoty, které považuje za falešné a vytyčuje hodnoty nové. Celý život se Nietzsche něčím odlišoval, stál stranou, počínaje jeho rolí v rodině po smrti otce až po jeho filosofii, jdoucí proti tehdejším, obecně uznávaným názorům. Tolik nepochopený a tolik nenáviděný, Nietzscheův život byl tak provázen osamoceností, Nietzsche se začíná nacházet bez přátel, jeho knihy vychází bez povšimnutí a začíná se cítit zle po fyzické ale i po psychické stránce. Publikovaná díla Friedricha Nietzscheho bývají rozdělována do tří období. V první fázi tvorby, zde řadíme text: *Zrození tragédie z ducha hudby*. Problematiku, již zde řeší, formuluje z velké části Schopenhauerovou filosofií, o níž se domníval, že je s řeckým myšlením a světem propojena v jeden celek. „Nietzsche zde líčí spojení dvou živlů-*apollinského* a *dionýského*. *Apollinský* zjevný element zastupuje krásu, která je vždy také zdáním, *dionýský* pak opojení, které je zároveň bolestí.“³ V prvním případě se může jednat o světlý rozumově nazíraný prvek, ve druhé, případě jde o temný iracionální, nespoutaný živel, extázi. Avšak měli bychom mít neustále na paměti, že tyto dva elementy jsou vzájemně propojeny a každý z nich vytváří jakési „jedno“ a dohromady dávají celek plný harmonie, protože *apollinský* element je unášen *dionýským* elementem, který touží po spoutání. „*Sókratés* se zde stává v jádře zosobněním nového myšlenkového principu: *netragického* a *neuměleckého* vidění světa.“⁴ Dílo *tragického* génia představuje text *Ecce homo*. U Nietzscheho se tak čím dál tím více začínají uplatňovat dvě základní perspektivy: metafyzické koncepty nejsou poznáním a v čistém poznání se nedá žít. Což znamená, že metafyzika nám přináší jakési ideály, ale ty jsou pomíjivé a my nemůžeme žít v pomíjivém a nejistém světě. My lidé potřebujeme jistotu a bezpečí. Co se týče problematiky čistého poznání, ve kterém se nedá žít, znamená to, že čisté poznání vlastně neexistuje, neboť vždy je zde nějaká dualita, neexistuje jen čisté poznání, čistá pravda jako taková. Vždy je zde i protipól pravdy- lež. Tyto perspektivy rozvádí v knize *Ranní červánky*, zde se objevuje i pojem moci, explicitní výpady proti křesťanství. Vytváří i své další slavné filozofické koncepce: přehodnocení všech hodnot, myšlenky věčného návratu, pojem

³ KOUBA, Pavel. *Nietzsche*, Praha, 2006, str.21

⁴ Tamtéž str.,23

nadčlověka. Vrcholem díla Fridricha Nietzscheho se stává filozofická báseň: Tak pravil Zarathustra, napsaná v letech 1883-1885. Označená jako kniha pro všechny a pro nikoho. „První díl je ve znamení smrti boha, z níž pro člověka vyplývá jasný úkol: překonat tíhu své malosti a stát se tvůrcem nadčlověka. Ve druhém díle přichází ke slovu nezbadatelnost života, v němž není nepomíjejícího dobra ani zla, ve kterém se kříží a proplétají protichůdné tendence. Je třeba přitakat, proměňovat odmítanou minulost v přijatou přítomnost. Hovoří se zde o dvojí vůli. Ve třetím díle se nám odkrývají aspekty věčného návratu. Čtvrtý, a tudíž poslední díl je pouze soukromým výtiskem pro přátele.“⁵

„Základem jeho filosofie se stává filosofie života, plná životní síly, hrdosti, vznešenosti, plná hrdinství člověka naplněného v jeho nitru, neboť ztotožněním se životem probíhajícím ve věčném kruhu⁶ se člověk sám stává Bohem, z něhož vychází svět.“⁷ Proto Boha již není zapotřebí. Člověk nemá potřebu Boha. Staví se tak do centra všeho dění. Člověk zaujímá místo Boha. „Člověk tak učinil vlastní já základem svého filozofického obrazu světa a tento obraz utkal ze svého nitra. To však není nový teoretický obraz světa v jeho pravdě, nýbrž obraz lidské duše v její velikosti i chorobnosti.“⁸ Je třeba vyrovnat se s tím, že každý je životu dlužen smrtí, jde o prostý fakt, že člověk se narodí a zemře a nemá smysl se smrtí za každou cenu vyhýbat. Proto je třeba zvolit si, prožít si, vychutnat si život, takový, jaký je, takový, aby za to stál. Nikoli říkat, že život nestojí za nic, jak to mnozí máme ve zvyku, to je totiž, jako bychom sami říkali, že já nestojím za nic.

Ve středu Nietzscheovy filosofie je pojem života a jeho naplnění. Jde o to, uvědomit si, že každý může být hrdinou. I přes veškerou nepřízeň osudu se máme snažit život pozvednout na vyšší úroveň. Dát našemu životu smysl. „Nietzsche hovoří o smyslu jen v souvislosti s časem rozdílu.“⁹ Smysl může být například cíl, ke kterému směřujeme. Který chceme pro něj samý. Je to cíl, který nás utváří. „V okamžiku, kdy má náš život smysl směřujeme od něčeho k něčemu. Směřujeme tedy k budoucímu, k budoucnosti.“¹⁰ Tu si však

⁵ Tamtéž str. 60-61

⁶ „Svět se musí chápat jako jsoucná a vztahy mezi nimi, což je dohromady daná veličina sil existující v nekonečném plynutí času, tj. ve věčnosti; a jestliže mají tyto konečné síly nekonečně dlouhou dobu na vytvoření všech možných kombinací, musí je nutně všechny prostřídat. Vychází tu z matematikou potvrzeného předpokladu, že i při minimální pravděpodobnosti se určitá situace stane, pakliže k tomu má dostatečné množství času... Čas pak podle Nietzscheho není možné považovat za lineární kontinuum plynoucí z minulosti do ještě nenastalé budoucnosti - pokud se dá tok křesťanského času znázornit úsečkou, je v tomto případě znázornitelný jako kruh.“ MĚŠTÁNEK, Tomáš, *Filosofie*, 4. díl, Plzeň 2012

VIDNER, Adam., *Friedrich Nietzsche*. Historie vědy (online). 9. 10. 2010 (cit. 8.4.2017). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/planetarium/historie/_zprava/friedrich-nietzsche--795685

⁷ PECHAR, Jiří. *Otázky Nietzscheova myšlení*, Praha, 2012 str.29

⁸ Tamtéž str.30

⁹ KOUBA, Pavel.*Nietzsche*, str. 68

¹⁰ Tamtéž

utváříme sami. My rozhodujeme o svých činech a o tom, koho z nás utvoří. My si volíme, kým budeme. Staneme se jen bezvýznamnými loutkami v našich životech nebo se postavíme osudu čelem a staneme se pravými hrdiny, který svět potřebuje? Smysl je však něčím skrytým, je to něco, co musíme vlastně neustále objevovat sami v sobě.

Vůdčím pojmem Nietzscheovy filosofie se stává vůle k moci. „Vůle k moci se může projevit pouze na odporu. To znamená, že v pojmu moci je vyjádřena odkázanost každé působící síly na to, proti čemu působí.“¹¹ „Vůle k moci je Nietzschemu přemáháním, potlačováním, formováním, využíváním, a přisvojováním cizího, vůlí stát se pánem všeho dosažitelného“.¹² Touhu po moci přisuzuje nejen člověku, zvířatům a rostlinám, ale i organickému světu. Každý člověk má touhu po moci. Všichni chceme být mocní, bohatí, silní. Touha po moci nás postupem času může začít ovládat a stane se tak zastrašovacím prostředkem veřejného mínění lidí. A nejen to bojem o moc můžeme nazývat například války, které zotročí člověka i zemi a člověk pod vlivem moci se stává pánem nad vším živým i neživým a ukazuje tak svou sílu. Milosrdenství zde není na místě, neboť se v něm uplatňuje soucit a ten je projevem slabosti a falšování reality. A tak Nietzsche vytváří svou tvrdou a nelítostnou „filosofii kladiva“, filosofii jako přehodnocení všech hodnot na základě absence soucitu.

1.2 Filosofie jako přehodnocení všech hodnot

Nietzsche si byl velmi dobře vědom stavu, v jakém se společnost a nejen společnost, ale i život jednotlivce nachází. Křesťanství začalo ztrácet svoji dominantní pozici ve společnosti i v životech lidí, víra začala slábnout, byla vytlačována novými pohledy na svět tím, co mělo přijít a to nihilismem – zkázou lidstva. Problém nastával zejména v etické (morální) rovině. Morálka se odjakživa opírala o náboženskou víru, pokud člověk ztratil tuto víru, jak mohl zjistit, co je dobré a co ne? Co je pravdivé a co lživé? Z čeho pak vzniká špatné svědomí a jak se zbavit této viny rodící se z nedůvěry v sebe i svět, z naprosté bezbožnosti. V jaké ideály, hodnoty a morální síly pak máme ve světě bez víry, bez Boha věřit?

Morální výklad světa a s ním veškerá etická a morální rovina v člověku je předurčena ke svému zániku. Končí v nihilismu a nic zde nemá smysl. Staré hodnoty již neplatí, lidé ztrácí své jistoty a nastává chaos. Proto je zde zapotřebí definovat novou dvojí

¹¹ Tamtéž str. 238

¹² Tamtéž str. 240

morálku a vyvážit tak strany dobra a zla. První druh morálky je nazýván morálkou stádní či otrockou, Druhý druh morálky pak vznešenou neboli panskou. „Základním jednotícím rysem prvního typu morálky je podřízenost, potřeba jistoty a opory, a potřeba jistoty z ne-morálního hlediska je slabostí. Tato morálka dává člověku jistotu a zbavuje ho utrpení.“¹³ To znamená, že otrockou morálku tvoří lidé, kteří nežijí úspěšně v tomto světě, jsou utlačováni, ale utěšují se vizí posmrtného života. Ten způsob života jim přinese spásu, ale to je jen pouhá útěcha, protože oni nežijí „teď a tady“. To je problém i dnešního moderního člověka, který neustále vzhlíží do budoucnosti, ale neuvědomuje si, že život, který má v přítomnosti mu neustále utíká. Otrocká morálka nám dává falešné ideje, ideje na život věčný, při němž zapomínáme na nás samotné, na nás prožitý život jako takový. Oproti tomu se staví panská morálka, „kdy člověk se zde má stát pánem svých ctností a nectností.“¹⁴ Člověk je zde individuem. Prosazuje sám sebe, stojí vždy v čele, je úspěšný. Taková morálka vede k nadčlověku, jakožto symbolu rozchodu s tradičními hodnotami, symbolu přehodnocení všech hodnot. Nietzsche vyznačil svými dvěma pojmy morálky i jakési základní schéma filosofie dějin, jehož těžištěm je konflikt antických a křesťanských hodnot. „Antiku zastupuje řecké pojetí hodnot, kdy dobrý tu znamená něco pozitivního, např. vznešený, mocný, krásný. Křesťanství provedlo obrácení hodnot, jež Nietzsche označuje za tzv. resentment neboli povstání otroků v morálce.“¹⁵ „Zatím co silní prosazují své hodnoty na základě moci, kterou v dané situaci mají, odvolávají se neúspěšně a poražení na morální princip, jemuž podléhají všichni bez rozdílu, a ve kterém mají hodnoty opačná předznamenání: dobří jsou nyní právě bezmocní, ubozí, nešťastní, trpící, kdežto mocní a silní jsou nespravedliví, krutí a zlí.“¹⁶ Možná, že na tomto příkladu bychom se měli i dnes hluboce zamyslet. Vždyť i dnes lidi posuzujeme podle toho, jestli mají moc a jsou bohatí, tudíž jsou krutí, nelítostní anebo chudé a bezmocné vidíme jakožto naprosté dobráky vzbouzející v nás lítost a soucit. I my bychom dnes měli přehodnotit své hodnoty, a tudíž i svůj pohled na lidi kolem nás. Neboť vše nemusí skončit nihilismem, který vše pohltní, a to nejen naše hodnoty, ale i celý svět a morálku, ale může přijít i jasné světlo tam odněkud z budoucnosti a předpovědět nám proroctví o tom, kdo nás zachrání, a to nemusí být jen nadčlověk. Může to být každý z nás, když se chopí svého osudu. Jak pravý náš známý výrok: „Mírou všech věcí je člověk – jsoucích, že jsou, nejsoucích, že nejsou“, je pravdivý, a věděl to i Nietzsche, když říkal, že jsme to my lidé, kdo tvoří nové hodnoty a boří ty staré. A my

¹³ Tamtéž str.86 -87

¹⁴ Tamtéž str. 94

¹⁵ Tamtéž str. 88

¹⁶ Tamtéž str. 88

dodnes přijímáme rčení: že my jsme strůjci našeho osudu. My jsme těmi, kdo si sami určí, jakými lidmi se skutečně staneme. Je to jen a jen na nás.

2. KŘESŤANSKÉ VIDĚNÍ SVĚTA

Na to, jak bychom se měli chovat, kde najít kritéria dobrého života, jak vést dobrý život, jaký čin je, nebo naopak není v pořádku, jak být v životě šťastný, existovalo v dějinách lidstva mnoho teorií. Ať už se jedná o začátky filosofie vůbec spjaté s příchodem tzv. sedmi mudrců, sokratovskou filosofií, helenistickou filosofií či snad novodobější filosofické směry jako je např. postmodernismus, existencialismus atd. Problematiku morálního života jednotlivce řešil i když „po svém“ i Friedrich Nietzsche. Jeho teorii je jedna z nejoriginálnějších a nejvíce šokujících, která se vymyká svou kontroverzností dodnes. Pochybnosti ohledně morálky u něj vznikaly, když si poprvé položil otázku, jakého původu je vlastně naše dobro a zlo? Řešením tohoto problému byl spis mimo dobro a zlo, vyústěním této situace je spis antikrist, kde projevuje vztah k náboženství na základě úcty, avšak za otce dobra i zla označil právě boha. „Náboženství je formou vděčnosti. Člověk je vděčen sám za sebe, k tomu potřebuje mít Boha – takovýto Bůh musí mít možnost, aby škodil i prospíval, aby byl přítelem i nepřítelem – člověk se mu obdivuje v dobrém i ve zlém. Zlého Boha je zapotřebí stejně jako dobrého: vždyť neděkujeme za vlastní existenci právě toleranci, lidumilnosti...Co by záleželo na Bohu, jenž by neznal hněvu, pomsti, závidí, výsměchu, lsti, násilí? Jenž by snad ani neznal rozkošného žáru vítězství a ničení? Takovému Bohu by se nerozumělo.“¹⁷ Jedná se o jakýsi dvojznačný vztah, který u něj přetrval až do konce jeho života. Bůh je dokonalý, věčný, ten stvořil náš svět jakožto nejdokonalejší ze všech možných světů, ale jsme tu i my lidé, my nejsme dokonalí, jsme hříšní, závidíme si jeden druhému navzájem, lež bereme jako našeho silného spojence, a co je nejhorší, nevěříme sami sobě natož ostatním. Bůh dobře věděl, proč stvořil lidstvo nedokonalé, protože od všech těch nedokonalostech je jen krůček k dokonalosti. Bůh dal lidem smrtelnost a tudíž zranitelnost. Je právě tohle dobré? Je dobré vědět, že jednou zemřu? Možná je to právě rozhodnutí, které člověk musí přijmout a smířit se s ním. Nemůžeme to vidět pouze jako dobré a zlé. Zdá se, že je to právě to, co se staví mimo dobro a zlo. Po všech hlubokých bádáních Nietzsche došel k závěru, že zlo není přítomno ve světě jako takovém. My se nemůžeme ptát na původ dobra a zla ve světě, nýbrž co je vlastně pro nás dobré a zlé, jaká je jejich hodnota?

Hrozba křesťanské askeze:

Nietzsche vnímá tradiční křesťanskou morálku jako hrozbu, před kterou se snaží varovat. Následně se tak člověk plný síly, života a vznešenosti stává slabým, trpícím,

¹⁷ NIETZSCHE, Friedrich, Antikrist, Votobia, 2001, str. 24-25

instinktivním, nemocným. Tento názor jasně formuluje v *Genealogii morálky*: „Pryč s ostudnou změkčilostí citu, aby nemocní nepřenesli nemoc na zdravé.“¹⁸ Pokračuje v *Antikristovi*: „Křesťanství chce zvládnout dravce, jehož prostředkem je učinit je nemocnými. V křesťanství se dostávají do popředí instinkty podmaněných a potlačených. Zde se pohrdá tělem, odmítá se hygiena, jako něco smyslného. Křesťanský je jistý způsob pro krutost k sobě i jiným, nenávisť těm, co jsou jiného smýšlení, vůle pronásledovat. V popředí jsou chmurné a rozčilující představy.“¹⁹ Zde klade důraz na „nemocné“, nemocné trpící chorobou zvanou křesťanství, která, jak se zdá být nevyлéčitelnou chorobou. Křesťané nám totiž nutí jakýsi vhodný model chování člověka, domácího zvířete, stádního zvířete, jak říká sám Nietzsche. Ve skutečnosti se pak jedná o model toho, že člověk v podstatě sám sobě nerozumí. „Žít tak, že už nemá smyslu žít, to se teď stává smyslem života.“²⁰ Člověk zde Ozastává roli, kde se skrývá za stádem, jehož hlavní rysem je nemyslet. Je to člověk, který je závislý na lži, kterou si předává ve stádu s ostatními. Tento model, prý má být vhodným příkladem k následování. Jsou křesťané opravdu těmi Božími dětmi? Nebo jsou pouze zlomeni svou vlastní naivní vírou. Prikazují nám něco, co se stejně nedá splnit. Stávají se ubohými, slabými a vykořisťovanými. Nestojí si pevně za svými názory, ale pouze za názory jakési „vyšší moci“. Nutně a bezpodmínečně vykazují lásku k bližnímu svému, a nejen k bližnímu svému, ale i k nepříteli. Copak to jde milovat někoho, kdo o to nemá sebemenší zájem? Kdo námi pohrdá a směje se nám do tváře? Jsou křesťané opravdu tak slabí, protože nevěří sami v sebe, ale věří v Boha a do něj vkládají veškeré své naděje a útěchy? Máme žít vskutku jen tady a teď a neutěšovat se tím, co přijde po smrti? Máme být houževnatí a silní, ale co když se z nás stanou monstra plná nenávisti a krutosti? Jak je tomu doopravdy?

Problém tkví ve falešných ideálech křesťanství, jako je například rovnost duší před Bohem či ideál soustrasti. „Rovnost duší před Bohem, tato falešnost, tato záminka zákeřné nevraživosti všech nízce smýšlejících, tento pojem - třaskavina, který se nakonec stal revolucí, moderní ideou a úpadkovým principem celého společenského řádu, toť křesťanský dynamit.“²¹ Jak si všichni můžeme být rovni před Bohem? Už jen v rozdílech, co se pohlaví týče, jak si bohatí můžou být rovni s chudými, krásní s ošklivými, rozumní s hloupými, zdraví s nemocnými? Křesťanství zvou náboženstvím soustrasti. Soustrast je v protikladu k tonickým afektům, které zvyšují energii citu života: působí depresivně. Ztrácíme sílu soustrastí. Soustrastí se ještě množí a násobí ztráta síly, kterou již strast o sobě přináší životu.

¹⁸ NIETZSCHE, Friedrich, *Genealogie morálky*, Aurora, 2002, str. 102

¹⁹ NIETZSCHE, Friedrich, *Antikrist*, Votobia, 2001, str. 31

²⁰ Tamtéž str. 64

²¹ Tamtéž str. 104

Strast sama stává se soustrastí nakažlivou, popřípadě může jí být dosaženo celkové ztrát na životě a životní energií.²² Pokud s někým soucítíte, v duchu s ním trpíte a jako kdybyste se vžívali s jeho pozicí, s jeho bídou, prázdnotou a utrpením. Je to jako kdybyste to cítili vy sami. Ale musíme si uvědomit, že my nejsme ti, co trpí, my jen v duchu chceme trpět, rozdíl je v tom, že ti, kteří trpí, si myslí, že vinu za své utrpení nesou oni sami. Někdo přeci musí nést vinu za skutečnost, že se necítím dobře, že mi můj vnitřní hlas napovídá, že něco není v pořádku. To se podobá myšlení nemocných lidí, křesťanů, kteří se cítí být hříšní a za své utrpení viní sami sebe. Skutečnost, že se někdo cítí provinile, však ještě neznamená, že nese vinu. „Pocit viny, osobního závazku vůči Bohu – měl svůj původ v nejstarším a nejpůvodnějším osobním vztahu, ve vztahu mezi kupcem a prodejcem, věřitelem a dlužníkem: tady ponejprv vystoupila osoba proti osobě, tady se ponejprv jedna osoba ne druhé poměřovala.“²³ Tady si musíme definovat trest. „U trestu rozlišujeme dvojí: jednak to, co je na něm relativně trvalé, obyčej, akt, drama, jednak to, co je na něm proměnlivé, smysl, účel, očekávání.“²⁴ „Trest jako náhrada škod poškozenému určitou formou. Trest jako izolace nějakého narušení rovnováhy, aby se předešlo šíření poruchy. Trest jako určité vyrovnávání výsad.“²⁵ „Hodnota trestu prý spočívá v tom, že vyvolá ve viníkovi pocit viny, v potrestání se hledá nejvlastnější instrumentum oné duševní reakce, jíž se říká špatné svědomí.“²⁶ Člověk jakožto viník si prostřednictvím potrestání uvědomí, že udělal něco tak, jak to být nemělo. Osobně si myslím, že když nedojde na trest jako takový, v člověku se začnou drát na povrch hlodavé myšlenky proč to udělal, co ho k tomu vedlo, a tomu se říká špatné svědomí. To je v nás zkrátka hluboce zakořeněné a v duchu jako by tušíme zda-li věci děláme správně či špatně. Nietzsche špatné svědomí považuje za těžkou nemoc: „Považuji špatné svědomí za těžkou nemoc, jíž člověk nutně onemocněl pod tlakem té nejzákladnější ze všech změn, jímž byl vystaven, a touto změnou bylo, že jej s konečnou platností spoutala moc společnosti a míru.“²⁷ Nemyslím si však, že bychom špatné svědomí měli považovat za „nemoc“. Nebýt špatného svědomí a pocitu viny bychom nebyli těmi, kterými jsme právě teď. V sobě máme zakořeněný hlodavý pocit nejistoty, který se ozve pokaždé, když se naše jednání a činy neshodují s morálním aspektem světa. Křesťané, aby se vyhnuli vině, špatnému svědomí a následně potrestání volí univerzální dogma, univerzální mravní zákon, umožňující šťastný

²² Tamtéž str. 13

²³ NIETZSCHE, Friedrich, *Genealogie morálky*, Aurora, 2002, str. 52

²⁴ Tamtéž str. 60

²⁵ Tamtéž str. 61

²⁶ Tamtéž str. 62

²⁷ NIETZSCHE, Friedrich, *Genealogie morálky*, Aurora, 2002, str. 64

a naplněný život. Formou dlouhodobého učení Písma svatého tak vkládají nové ideje na život věčný a na formu jakéhosi pozemského odříkání a kajícího.

Křesťanství, stejně jako většina ostatních Pro křesťanství je typické, že předkládá jedinci určitý způsob života jako jediný správný. Tímto životem je život ve víře, pokoře a lásce, život bez lži, chamtivosti, bez vší hříšnosti, avšak jde o život velice vzdálený lidské přirozenosti, svým instinktům a pudům. Lidé mají v povaze být hříšní, nejsou dokonalí jako sám Bůh. „Hříšnost-porušení lidské přirozenosti, která není schopna opravdového dobra.“ Lidská konečnost se tak stává slabostí, zoufalstvím, v těle hříchu a smrti, z něhož potřebujeme být vykoupeni.“²⁸ „O životě rozhoduje přijetí evangelia, skrze něž se nám dostává života věčného, který jediný si označení život v pravdě zaslouží. Tento druhý, věčný život, díky němuž se lidé vlastně stávají křesťany, je celostný, neporušený, bez jakýkoli negativních stránek, nevyskytuje se v něm nenávisť, nemoc, bolest ani smrt – Je to nesmrtelnost v blaženství a bezpečí čisté lásky.“²⁹ Dovoluji si zde oponovat, nejsou to jen falešné ideje, kterými se my, křesťané řídíme? Jak vůbec víme, že život věčný nastane a jak víme, že bude takový, jak se to píše v Písmu svatém? Jak můžeme věřit něčemu, co jsme neviděli, nezažili. Víme, že každý potřebuje vyplnit prázdný prostor v našem nitru, ale je zrovna falešná idea života věčného tou správnou volbou? Opravdu dosáhneme čisté lásky jen láskou k Bohu? Já si to nemyslím, myslím, že když se budeme mít dostatečně rádi, tím pádem budeme mít rádi i své bližní a lásku, kterou jim nabídneme můžeme považovat za čistou takovým způsobem, jaký je člověku nejlépejší.

Křesťanství a křesťanská morálka je hlavní příčinou, proč se Nietzsche v jeho spisech tak ostře vymezuje proti všemu křesťanskému, proti víře a vše co z ní vzniká. Jedná se o nepřirozenou morálku, která se obrací proti pudům života a tajným instinktům Bůh přijímá čisté srdce, odmítá nejspodnější a zároveň nejvyšší žádosti života. Přijímá dobré srdce, duši, vhodnou k následování, ale odmítá jeho tělo jako něco nečistého. Od čeho bychom se měli očistit formou asketického odříkání. Ale duše a tělo je přeci jakési jedno, spolupracují spolu, vytváří jednotný celek, harmonii. Vrcholem je pak výrok o tom, že do království Božího vstoupí pouze chudí, bezmocní, nemocní, trpící apod. Všichni ostatní „nečisté duše“ přijdou do pekla či do očistce, a církevní otcové nás tak vybízí k modlitbě za tyto „ztracené duše“, které prostřednictvím modliteb vrátíme do Božího království, do věčného ráje. A právě člověka slabého a pokořeného, trpícího člověka, který pohrdá životem a potlačuje svoji vůli, křesťanství potřebuje. Zde mu může být vryta do podvědomí pravá víra a pravda, jakou na

²⁸ KOUBA, Pavel. *Nietzsche*, str. 129-130

²⁹ Tamtéž str. 130

tomto světě nenajdeme. Naproti tomu silný člověk, pokud pocítí např. hněv, mu dá průchod, je to považováno za biblicky a evangelicky nesprávné. Vždyť zlosyn Kain se rozhněval na svého milovaného bratra a zabil jej. Adam a Eva žili nádherný život v rajske zahradě – Edenu, ale poté, co objevili pud zvědavosti a okusili jablko ze zakázaného stromu byli z ráje vyhnáni, zapomenuti a prokleti. To jsou naše temné pudy a instinkty, které nás ovládají a nemají v nás co dělat, potřebujeme je odstranit, a jak jinak než návštěvou kazatelny. My však nepotřebuje své potřeby potlačovat jako hříšné. My hříšníci jsme, od toho jsme lidé. Obejde se bez škodlivých konceptů, které pracují s vinou či snahou vyvolat špatné svědomí. Naopak my musíme být silní a plni vůle života, vůle k moci. Silný člověk podle Nietzscheho sám podle své vlastní vůle definuje hodnoty. A tak mezi křesťanskou dovednost patří potlačování všech osobitých lidských vlastností, které k nám zkrátka patří. Skutečnost, že každý člověk je jedinečnou osobností, individuem lišící se od druhých lidí, povahou, charakterem je popírána a namísto ní je nám předkládán prototyp správného křesťana, stádního zvířete, ctnostného a pokorného. Křesťan tak má být zachmuřený, nerozvážený, spoutaný morálními dogmaty, trpící méněcenností. My na svých cestách přeci potřebujeme společníka, jež nám pouze poradí a pomůže. Nepřináší nám tak nic jiného. Nepotřebujeme za každou cenu být trestáni, být vinni jen tím, že se narodíme do tohoto světa, ve kterém jsme nuceni žít, respektive přežívat.

Křesťané věří, že jim Ježíš slíbil věčný život, posmrtný život v plnosti – v Království Božím – ten, kdo je s Bohem ním duchovně spojen, může tedy doufat ve věčný život, bude tedy spasen a vykoupen ze všech hříchů. Důsledkem této víry dochází ke snížení hodnoty lidského života jako takového. Místo abychom se prosadili v pozemském životě, odkazujeme na pouhou přípravu, na život věčný. Tím dochází k potlačení veškeré lidské přirozenosti, jejích instinktů a pudů, dochází k zaměňování hodnot, kdo vlastně oním křesťanem je? Často slychávám názor, že nejsem křesťanka, nejsem věřící, přitom to tak vůbec není. Věřící prý není ten, kdo v něco věří, (údajně ve vyšší moc či už představu nějakého Boha), není to ani ten, kdo žije plný, smysluplný život, snaží se žít dobrým způsobem, pomáhat druhým, neubližovat bližním, respektovat ostatní a je tudíž velkým pokladem pro společnost. Ani znalost a četba Bible-Písma svatého, modlení a návštěva kostela z nás prý křesťana neudělá. To a mnoho jiného jsem slyšela na gymnáziu. Skutečný křesťan je ten, kdo má osobní vztah s Ježíšem Kristem, který zemřel za naše hříchy na kříži. Být křesťanem však znamená i někam patřit, a to do církve kam každý křesťan právem patří je to jako naše rodina. Ale copak musíme věřit v dobro církve jakožto svaté rodiny a mít osobní neustálý vztah v podobě vyznání se z našich hříchů a víry v naději v odpuštění a milost

Boží? Já bojuji za to, že jsem se již jako křesťanka, a tudíž jako věřící narodila, byla tak pokřtěna, abych zpečetila sílu Boha následně v něj věřila, věřila v to, že co dělá tak zkrátka má být, když to není zrovna dobré. Protože se v životě řídím heslem: všechno zlé, je pro něco dobré. Chodím pravidelně do kostela, modlím se ale nikoli za své hříchy a následné odpuštění, ale děkuji Bohu za to, že jsem se narodila do tohoto světa, neboť i já v tomto „nedokonalém světě“ mohu něco změnit k lepšímu, vím, že náš svět je plný nenávisti, bezbožnosti krutosti, ale nemyslím si, že vírou ve falešné ideje na život věčný se tím něco změní. Dále Bohu děkuji za mou rodinu, přátele, přeji jim tak prostřednictvím něj jen to nejlepší a prosím je o to, zda by mne na mé cestě nadále provázel a dával mi sílu. Protože mít sílu není něco špatného, ale já osobně si myslím, že má síla pocházet právě od Boha, ale zároveň je to v mé povaze být silná, mít naději nejen tu planou naději, ale opravdovou naději, která pochází z mého nitra a putuje až k Bohu. Dále děkuji i za to, že mne v mém životě čekaly i méně příjemné okamžiky plné strasti a utrpení ale myslím si, že to k lidskému životu zkrátka patří. Život pravého křesťana má být zproštěn veškeré pýchy, nemravnosti a hříšnosti různého druhu. Ideálem se stává asketický, která však představuje život, jež je zcela protikladný normálnímu životu člověka. Jeho cílem je bolest, utrpení, odříkání běžných rozkoší, radostí, popírání vlastní individuality a kreativity. Takový člověk kráčí cestou pokání. Důležitým se zde stává odpuštění druhým. K tomu všemu náleží též umění modlit se a umění těžit ze svátostných zdrojů evangelia a Písma svatého. Tyto a další pochybnosti ohledně křesťanských idejí dávají pro Nietzscheho nutnost vzniku člověka vyššího typu, nadčlověka. „Lidstvo ještě nemá žádné cíle. A rcete mi přece bratři moji: schází-li posud lidstvu cíl, zda neschází také lidstvo samo ještě? Tímto cílem má být nadčlověk. Všechny bytosti dosud vytvořily něco nad sebe sami: a vy chcete býti odlivem tohoto velkého přílivu a raději snad se vrátit ke zvířeti, než abyste překonali člověka? Nadčlověk je smysl země. Vaše vůle nechť dí: nadčlověk budiž smysl země!“³⁰

Člověk by neměl utíkat před nepřízní osudu k představě jiného, iluzorního světa, ale dokázal se postavit ke svému životu čelem, tak jako nadčlověk.

Příchod křesťanství tedy znamená pro Nietzscheho zásadní zvrát ve vývoji evropského myšlení. Z lidí dříve silných a sebevědomých vytvořila křesťanská morálka jedince slabé a nemocné, bez svobodné vůle, jedince, kteří nechtějí vidět pravdu a schovávají se za falešnými iluzemi. Jedince chtěné a pěstované jako domácí, stádní zvíře.

³⁰ PECHAR, Jiří, *Otázky Nietzscheho myšlení*, Praha, 212, str.97-98

Sám Nietzsche zaujímá ke skutečnému životu velice kladný vztah, i přesto, že si naplno uvědomuje, že život nepřináší jen radost, ale přináší rovněž mnoho negativních prvků, kterých se ale nemáme zbavit útěchou na jiný svět, ale máme si je uvědomit a následně úspěšně překonat. To je důvodem, proč tak důrazně odmítá jakoukoli víru v posmrtný život, která snižuje hodnotu tohoto jediného opravdového světa lidí. Nietzsche je zastáncem silných jedinců, kteří se nebojí projevit svoji individualitu a nebojí se jít „svou vlastní cestou“ jaksi mimo „slabé, nemocné stádo“, mimo vylhané a fiktivní ideje, v nichž všichni získávají útěchu ze svého utrpení, na místo toho, aby si přiznali, že jejich neúspěchy přicházejí v důsledku jejich slabosti, v důsledku jejich chybných, nerozhodných, slabých činů a jednání. Jedině v našem silném, neústupném racionálním duchu a se spokojeností vůči sobě samým se projeví síla vlastního „já“.

2.1 Pojem Boha

Je snad nesnadný úkol definovat Boha jakožto takového. Chtít definovat Boha se může podobat lidské troufalosti, která se vymyká veškeré představivosti. Naše představy o Bohu mohou být tak vzdálené původnímu Bohu, že by mohly náš vztah s Bohem spíše narušit než umožnit. Nakonec i mnozí věřící odmítají představu definování Boha a domnívají se, že bychom se jej neměli snažit definovat konkrétně ale nechat jej spíše transcendentální ideji Boha, neboť tak by si to Bůh přál. Pojem Boha se v dějinách filosofie neustále měnil. Od Boha chápaného jako cíl, dále prvotního hybatele, panteistickou představu Boha jakožto přírody až po osobního Boha ztělesněným Svatou trojicí – Otcem, Synem a Duchem svatým. Právě tento Bůh by měl být pojetím spravedlnosti. Tento Bůh je ztělesněním dobra a Boží milosti. Kdo tedy následuje Boží kroky, jedná tak spravedlivě. Já si však myslím, že spravedliví můžeme být i bez Boha. Vždyť přeci stačí být dobrými lidmi a vést dobrý život. Tak to chce i Bůh, ten ví, že jsme nedokonalí, plní hříchu, ale musíme s tím bojovat a pokusit se vést život vhodný k následování. „Tomuto bohosloveckému instinktu vypovídám válku: jeho stopu jsem našel všude. Kdo má v těle bohosloveckou krev, staví se ke všemu předem křivě a nepoctivě. Patos, jenž se z toho vyvíjí, říká si víra: zavřít oči jednou provždy před sebou, aby nebylo nutno trpět obrazem nezhojitelné falešnosti.“³¹ „Pro sebe si udělají

³¹ NIETZSCHE, Friedrich *Antikrist*: pokus o kritiku křesťanství, str. 16

morálku, ctnost, svatost z této chybné optiky vůči všemu, spínají dobré svědomí s falešným viděním, – požadují, aby žádný jiný druh optiky už neměl ceny, když dali své vlastní optice nejvyšší posvěcení jmény „bůh“, „vykoupení“, „věčnost“.³² Bohoslovecká krev pro Nietzscheho předznamenává křivý pohled na svět, víra přináší falešné naděje. Církev má ve znamení vůli k zániku, nihilistickou, škodlivou vůli. „Stane-li se, že teologové vztáhnou prostřednictvím „svědomí“ knížat (anebo národů –) ruku po moci, nepochybuje, co se v podstatě pokaždé děje: vůle k zániku, nihilistická vůle se chce dostat k moci.“³³ Bohosloveckou krví je navíc poskvřněna a zkažena celá filosofická tradice, neboť za pravdou vidí lež, za vším dobrým, vše špatné, kruté, násilné. My tak musíme přehodnotit svůj pohled na svět, přehodnotit zkaženou křesťanskou morálku, přehodnotit tak všechny hodnoty s tím související. Není to o tom, že je Bůh špatný, ale špatní jsme my lidé, my jsme si z pojmu Boha udělali pojem, který vyvrací dosavadní pojem Boha. My lidé jdeme vždy cestou extrému nikoli zlatou, střední cestou, vytváříme tak morální hodnoty, o kterých si myslíme, že jsou božské, že je předurčil sám Bůh, ale ve skutečnosti jsme je my sami zkazili, neboť jsme začali věřit církvi, neboť ta bere člověka jen jako jistý dav, vhodný ke zmanipulování, nebere jej jako individuum. „Lidé byli nevědomě vzdáleni naší láskyplné a opatrné neutrality, oné kázně ducha, jíž se jediné umožňuje uhodnout tak cizí, tak jemné věci: usilovali v tom vždy s nestoudným sobectvím jen o svůj prospěch, vybudovali z protikladu evangelia církev.“³⁴ „Církev zfalšovala později dokonce i dějiny lidstva na předhistorii křesťanství.“³⁵

Zajímavé je, že při vši své averzi ke křesťanství a křesťanským hodnotám Nietzsche nachází sympatie k osobě Ježíše. „Pro Ježíšův postoj má Nietzsche porozumění, které mu naprosto schází pro víru apoštolů, ale rozhodně nechce Ježíše následovat, vrátit se k jeho učení a způsobu života.“³⁶ Nietzsche kráčí svou vlastní cestou. „Nietzsche zdůrazňuje, že Ježíšovi šlo právě o tento nový život, v žádném případě o novou víru. Ta byla vytvořena až po něm, po smrti na kříži, proti jeho vůli. Ježíš chtěl naučit člověka správně žít. Ježíšovi šlo o stav srdce, byl mužem symbolu. Církev, která se chopila Ježíšova odkazu a všeho v co Ježíš pevně věřil a hlásal, ovšem jeho poselství zneuctila a svévolně vykonstruovala celou náboženskou praxi a křesťanské učení. Postavila do popředí témata, která se jí hodila dobová témata, bez ohledu na Ježíše. Ježíš nechtěl lidi vykoupit, chtěl je pouze naučit žít. Používat

³² Tamtéž

³³ Tamtéž str. 17

³⁴ Tamtéž str.54

³⁵ Tamtéž str.63

³⁶ KOUBA, Pavel, *Nietzsche*, str. 123

srdce jako nástroj, nikoli pomsty ale lásky. Právě z křesťanství a morálky vzešly kulturní hodnoty soudobé Evropy hodnoty nihilistické – tak, jak ji znal Nietzsche a jak ji známe my.

Ježíše obdivuje pro jeho snahu žít svůj vnitřní život zkoušet předávat toto poselství mezi lidi, pro jeho snahu o vlastní realitu. Vzhledem k těmto sympatiím nelze Nietzscheho považovat skrytého, avšak řádného křesťana, přesto je však potřeba křesťanství pro je spisy velmi důležitá. Nebyl by to Nietzsche, jak jej známe, kdyby se nepokusil o kritiku náboženství potažmo křesťanství.

Tím skutečným, co není pouhou iluzí, pouhou falešnou nadějí a zkaženými hodnotami se v tomto světě má stát nadčlověk. Není zde již místo pro křesťanského Boha. Nadčlověk se stává Nietzschemu skutečným smyslem světa. Tím nejvyšším, co může. Je to východisko ze situace, která nastala. „Bůh je mrtev“. Už nemůžeme věřit v tohoto Boha. Vždyť člověk má vždy možnosti volit a v této volbě je svobodný, měl by proto zvolit nadčlověka.

Nietzsche ví, že vše, co nás přesahuje, nikdy nemůžeme pochopit a rozumově pojmut. Bůh nám nabízí vše transcendentální – ať už je to spása, milosrdenství, posmrtný život či Království Boží. Toto nikdy nemůžeme zažít v našem životě, ale až v posmrtném životě, ke kterému tak všichni věřící směřují. My musíme mít objektivní poznání skutečnosti, nejen nějaké pseudo jistoty, které jsou poznamenány nicotou zvanou nihilismus. Nietzsche ve všem zlém však vidí i něco dobrého. Stačí jen vyjít ze stínů nihilistické filosofie, uvěřit, že smrtí Boha nic nekončí, ale právě naopak začíná – začíná příchod vyššího typu člověka, toho jediného, kdo nás může zachránit – Nadčlověka.

2.2 Život bez Boha

„Nietzsche je prvním mužem, který se rozhodl žít bez Boha, a toto žití není trýznivé, není skandální, ani smyslu postradatelné, ale toto žití stojí za to jej žít.“³⁷ Bůh totiž neexistuje.“³⁸ Vědomě a chtěně se tak rozhodl, neboť věděl, že bez smrti Boha nepřijde to, co má přijít. Vypořádat se s koncem našeho života se zdá být nelehký úkol pro každého z nás. Ale co takhle se vypořádat s koncem Boha na zemi? Jak přijmout jeho smrt? Vždyť smrt je to, čehož se všichni bojí. Musíme si však uvědomit, že to není smrt jako taková, čeho se bojíme, ale především její příčiny a důsledky, které v nás vyvolávají nečekaný strach, paniku a úzkost. Je to ta chvíle, kdy si uvědomíme naši konečnost vše, co je s touto konečností spojené. To, že vše jednou skončí se zdá být mučivým, trýznivým a neodvratitelným. Smrt je však důležitým tématem pro mnoho vědních oborů a disciplín, neboť se týká každého z nás a nikoho z nás nemine.

„Smrtí Boha se ukazuje povaha lidské existence jako hra a smělost. Proměna člověka v nadčlověka není žádná mutace či skok biologického typu, kdy by se nad homo sapiens objevila nová rasa lidských bytostí. Tato proměna je metamorfózou konečné svobody, jejíž návratem ze sebeodcizení a svobodným průlomem její pravé povahy, jíž je právě hra.“³⁹ S životem Boha je spjata konformita, odmítání toho, že jsem individuum, originál. Žijeme a jsme spoutáni nesvobodnou vůlí, jež pramení z Boha. Křesťanem se nazývá ten, kdo vzývá Boha na prvním místě a utěšuje se myšlenkou věčného života, místo toho, aby člověk měl sám sebe na prvním místě, věřil si a byl úspěšný v tomto životě a žil tak v souladu s vůlí k moci. Křesťanství ani křesťanský bůh se nedotýkají skutečnosti. Křesťanský svět vidí Nietzsche jako svět fikce, svět slibů a iluzí, který zfalšoval realitu a dostal se tak do podvědomí křesťanů. Fiktivní svět spojený se strachem ze skutečnosti, z toho se uplatnit v pozemském životě a být úspěšný. V takovém světě přeci nemůžeme dál žít. „Váha existence přitom již nespočívá v boží ruce, od smrti Boha je vše viděno nově: země je posledním měřítkem, velké zkoumání všech lidských věcí se odehrává v jejím znamení. Člověk je ve své podstatě tvůrcem. O ctnosti, jež obdarovává, je vysloveno nejvlastnější jáství člověka,

³⁷ SCHIAN, Martin, *Friedrich Nietzsche und das Christentum*, German: Nabu Press, 2012, str.88

³⁸ Tamtéž str. 11

³⁹ FINK, Eugen, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, Praha, 2011, str. 82-83

osvobození, k němuž došlo zásluhou poznání smrti Boha. Toto jáství spočívá v hravém, sebe překračujícím pohybu.“⁴⁰ My si v tomto novém světě volíme náš směr, nejsme determinováni osudem v rukou Boha. Člověk používá svůj vlastní rozum, neboť je bytostí rozumnou a spolupracuje tak s vědou. Stává se člověkem jednajícím a vycházejícím z principu rozumu nikoli ze slepé víry. Člověk tvoří svět a vše, co je v něm. Neplatí zde vůle boží, ale vůle k moci. „vůle k moci je principiálně viděna z hlediska člověka, tj. jako tvůrčí sebepřekračování svobodně si hrající existence. Idealistická interpretace člověka světa je pro Nietzscheho šílenstvím tisíciletí. Šílenství idealismu je třeba převrátit: právě v náhled, že Bůh je mrtev. Teprve pak vyskytnou svobodné možnosti člověka.“⁴¹ Odtrhnout se od Boha, který z nás činí nesvobodné stádo je onou přeměnou, kterou musíme podstoupit. Být svobodným, člověkem se svobodnou vůlí, plný života, houževnatosti, cílevědomosti, tvrdohlavosti a plný síly. Člověk odhaluje tajemství svého bytí a vše, co je s ním spjaté, překračuje tak sám své bytí, své já, tím, jak dokáže čelit výzvám, hrdě vzdorovat, být samostatný a nezávislý na Bohu. „Nietzsche však neklade člověka na místo Boha: nezbožšťuje konečnou existenci a nečiní z ní modlu. Na místo Boha, na místo křesťanského Boha platonské říše idejí klade zemi.“⁴² Jen Bůh by po nás lidech chtěl modlení se za naše hříchy, cítit vinu v našem nitru, obětování se Bohu. To je nyní pryč a jen lidé mohou rozhodovat o svých osudech, o svých snech a tužbách. Modlit se již není třeba, není ke komu, neboť nikdo naše prosby nevyslyší. My bychom měli být těmi, jež se stávají zodpovědní za svůj život, ať již v hříchu či ve ctnosti. My bychom měli chránit sami sebe, své blízké i naši zemi. Ta jediná nám umožňuje lidského žití, jako takového. Konečně jsme objevili štěstí, které nám nedá Bůh, ale my sami, zvítězili jsme nad sebou samými, a tudíž i nad Bohem.

Výchozím bodem k pochopení Nietzscheho kritiky náboženství (zejména křesťanství) je postava Ježíše Krista. „Ježíše vidí jako svobodného ducha, jehož poselství je pochopeno, jako poselství o jednotě člověka a Boha.“⁴³ Tato jednota, toto sepětí člověka a Boha je tak silné, že drží člověka i v nejtěžších chvílích jeho existence. A právě v těchto nejtěžších chvílích si člověk uvědomuje potřebu silného sepětí s Bohem pohromadě Nietzscheho kritika křesťanství se opírá také o postavu Pavla z Tarsu, s jehož postavou se proměňuje pojetí křesťanství. Důležitým momentem se stává Ježíšova smrt na kříži. Ježíš na sebe vzal trest za nás všechny žijící v hříchu a podstoupil smrt ukřižováním. „Klíčovým okamžikem se stává jeho vzkříšení a zmrtvýchvstání. „Je to spása, která je nám

⁴⁰ FINK, Eugen, *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, Praha, 2011, str.84

⁴¹ Tamtéž str.85

⁴² Tamtéž str.85

⁴³ Tamtéž str. 121-122

zprostředkována skrze zástupnou oběť Ježíšovu, a tato spása je absolutní: smrt nejenže není jejím rubem, smrt je jí definitivně překonána. Bez vzkříšení by nebylo víry v Krista, nebylo by ani církve; pro Ježíšovy následovníky tvoří poselství o vítězném vzkříšení jádro celého evangelia.⁴⁴ Toto nové chápání pojetí křesťanství Nietzsche přičítá Pavlovi, který přenesl na člověka pocity viny, špatného svědomí, vnitřní zkaženosti a hříchu. Právě Pavel udělal z Ježíše mučedníka, který svou smrtí vykoupil naše hříchy. „O Pavlově životě se dochovalo poměrně hodně informací, ze kterých můžeme čerpat, oproti ostatním Ježíšovým pomocníkům či než o Ježíši samém. Ježíš je považován za zakladatele náboženství, které později Pavel systematizoval a dal mu podobu, jak ji známe dnes. Avšak přeci i dnes více hovoříme o Ježíšovi o jeho činech než o Pavlovi, který jako první porozuměl systému a metodě jakou používal Ježíš. I dodnes se učíme o dobrých skutcích Ježíše, o zlé mysli Pavla a o celém poselství křesťanství. Křesťanská víra znamená především přijmout poselství o Ježíši Kristu o dobré vůli každého z nás a o skutcích, jež pramení z této dobré vůle.

⁴⁴ KOUBA, Pavel, *Nietzsche*, str. 125

3. JEŽÍŠ A PAVEL

Ježíš a Pavel – dva rozdílní lidé, dva názory, avšak jedna mysl. Abychom správně pochopili Nietzscheho kritiku náboženství, je třeba si ujasnit jako u roli v této problematice hraje Ježíšův imoralismus a Pavlova morálka. „Ježíš je pro Nietzscheho při vši sympatii postava dekadentní, kterou neváhal označit za „idiota“.⁴⁵ Tento pojem „dobrého idiota“ pochází od F.M. Dostojevského a jeho románu z roku 1866: *Idiot* Dostojevskij zde líčí osudy knížete Myškina, který je tak dobrý, až je společností označován za idiota. Je ztělesněním dobra, mravní čistoty a až příliš dobré povahy, jež nezná slůvko ne. „Ježíš je pro něj postava dekadentní. Dekadentností se zde rozumí jednostrannost, která je výrazem ztráty instinktu a definitivní nadvláda jediného životního zaměření, určeného v daném případě dosaženou blažeností.“⁴⁶ Instinkty a pudy jsou zde vytěsněny pro „vyšší dobro“, které vede k celkové blaženosti díky nadvládě čistého morálního svědomí, „dobré povahy“ a bezúhonnosti. Ježíš je natolik dobrý, že neodsuzuje zlé a nemorální lidi, ale naopak jim pomáhá. Pomáhá jim, aby došli k čistotě svého srdce. Miluje své bližní, ale i své nepřátele. Ježíš zachraňuje lid skrze dobré skutky. Ježíš nám umožňuje milovat lidi, takové, jací doopravdy jsou. Ježíš koná zázraky, prostřednictvím kterých bychom si měli uvědomit, že být morální a dobrý je základ jeho učení. Je to mnohem důležitější než pravidla desatera či jakákoliv jiná dogmata. Jeho poselství se obrací k lidem na celé zemi a k lidem v každé době. „Ježíš podle Nietzscheho žil ve věčnosti, a zemřel: zemřel tak, jak žil, jak učil-nikoli, aby vykoupil lidstvo, nýbrž aby ukázal, jak je třeba žít. Jeho smrt byla zákonitým vyústěním jeho života ve věčnosti. Ježíšově osudu se přes (nebo právě pro) jeho jednostrannost vyjevuje zcela nezastřeně tragická povaha bytí ve světě.“⁴⁷ Ježíš je cesta, po které bychom měli kráčet, když se nám bude zdát, že život

⁴⁵ Tamtéž str. 123

⁴⁶ Tamtéž str.123

⁴⁷ KOUBA, Pavel, *Nietzsche*: str.123

je těžký, ale vždy má cenu žít. To není jen poselstvím, které se nám snaží sdělit Ježíš. Není to ani heslo existencialismu, které pronesl Albert Camus. Jsou to i má slova, je to víra v tento život na zemi. „V Kristovi má věřící jistotu, že každý hřích proti zákonu může být odpuštěn, ale rouhání proti Duchu svatému nebude odpuštěno ani v tomto věku, ani v budoucím. Přestože Kristus nepřišel soudit, ale spasit, přináší vlastně definitivní rozdělení lidí na spasené a odsouzené.“⁴⁸ Myslím si však, že toto je správný postoj. Kdybychom neměli rozdělení na spasené a odsouzené tudíž na dobré a zlé, respektive dobro a zlo nic by nebylo, tak jak dnes je. Dobro bez zla nemůže existovat a naopak. Lidé by nevěřili v nebe, peklo a věčný ráj. Ani pohádky by nebyli takové, jaké je dnes známe, neboť by tam neexistovalo zlo a dobro by nemělo zlo jak potrestat. Toto rozdělení musí platit i dodnes, vždyť lidé přeci musí být rozdělováni na dobré a zlé. Dobří lidé se snaží napravit ty zlé, zlí si berou příklad z dobých a snaží se ponaučit z chyb, které v životě napáchali. Jestli si někdo myslí, že bez dobra a zla se obejdeme, je na omylu.

Postava apoštola Pavla se v Nietzscheho spisech objevuje velmi často. Avšak co si pod touto záhadnou postavou máme doopravdy představovat? Jakého člověka máme na mysli, když mluvíme o apoštolovi Pavlovi? Proto, abychom vše správně pochopili, je třeba se nyní obrátit k Nietzscheho rozumnění a výkladu oné zmiňované postavy, která se skrývá za rouškou záhad a tajemství. Pavel je kvůli tzv. myšlence dvojí predestinace Nietzschem označen za pronásledovatele Boha. To tedy znamená, že Bůh jedny vyvolí ke spasení a druhé k záhubě. Není to však kruté a ješitné? Pro Nietzscheho je takový obraz Boha nepřijatelný, protože se na vyvolení jedněch a zatracení druhých projevuje moc Boží. Z toho můžeme vyvodit různé důsledky, které mohou vést až k otázkám lidské svobody a rovnosti. Jedni jsou zatracováni a ocitají se na pomezí mezi bídou a nicotou a jiní stojí na vrcholku a vládnou. Proč tedy Bůh nemůže spasit všechny? Proč si nemůžeme být všichni rovni? Těmito otázkami se budeme dále zabývat, avšak nejprve si musíme ujasnit, co si o Pavlovi myslí Nietzsche. Jaký názor na něj zastává. „Nietzsche píše o Pavlovi jako o jedné z nejctižádostivějších a nejvtíravějších duší, hlavně stejně pověřivé jako prohnané. Pavel je však pro něj postavou zakladatelskou.“⁴⁹ Je to právě on, kdo zakládá křesťanství, nikoli Ježíš. „Pavel byl podle Nietzscheho nejprve fanatikem Zákona a strážcem jeho cti, ale sám na sobě zakusil, že jeho požadavkům nedokáže dostát, ba dokonce, že samy požadavky Zákona vzbuzují další žádost,

⁴⁸ Tamtéž str.128

⁴⁹ HANYŠ, Milan. *Nietzsche a Pavlovo dysangelium*. Praha: Togga, 2015

a že jeho nezřízená panovačnost je neustále puzovat zákon překračovat a on se tomu musí podvolovat, neboť dle Nietzscheho má slabou vůli. Pavel sám na sobě zakoušel bezmoc, která kontrastovala s jeho panovačností, přesněji řečeno panstvíchtivostí.⁵⁰ Ta kontrastuje s vlastní slabostí, a tak Pavel jedná tak, jak by nikdo z nás nečekal. Vykonává tak pomstu na Zákonu, což mu opět dodává pocit vlastní hodnoty a silné vůle. „Pavel je proto dle Nietzscheho typem člověka resentimentu, který jedná nikoli z přebytku sil, ale z jejich nedostatku.“⁵¹ Dostáváme se k Nietzscheho spisu Antikrist, který otevírá problém „pěstění“. „Jaký typ člověka máme vypěstovat, a jaký typ máme chtít jako hodnotnější, života důstojnější a budoucnosti jistější?“⁵² Takový hodnotnější typ se dosud vypěstoval jen nahodile, nikoli tedy proto, že by byl chtěn. Ze strachu a slabosti byl dle Nietzscheho chtěn a pěstován typ opačný: Domestikované zvíře, stádní zvíře, nemocné zvíře člověk-křesťan.⁵³ Já si však totéž nemyslím. Jak může být křesťan domestikované, stádní a nemocné zvíře? My křesťané uznáváme jisté zvyky a tradice, ale rozhodně nejsme stádní, domestikovaná a nemocná zvířata. Je snad dekadentní to, že chodíme do kostela na mši, prosíme za naše blízké, aby byly vyslyšeny naše prosby a přání, zpovídáme se za naše hříchy a doufáme v odpuštění? Nebo je to vše ještě úplně jinak? Jsme slabí a nemocní jen proto, že doufáme v život věčný? Ano, takto si to myslel Nietzsche. Na vině jsou vždy lidé, to bychom si měli uvědomit. Lidé si z víry udělají fanatismus, z lásky posedlost, ze statečnosti opovážlivost. Místo toho, abychom se soustředili na žití v tomto pozemském životě, tak utíkáme jako zbabělci myšlenkami na život věčný. Máme žít tady a teď. Zbytečně plýtváme nadějemi a utěšujeme se něčím, co nás transcenduje. Žijme spokojeně v našem pozemském žití a budeme mít radost ze života nejen my, ale i naši blízcí, protože kdo říká, že život nestojí za nic, říká, já nestojím za nic.

„Vysvobození kultury určované v podobě sekulárních politických hnutí se stává Pavlův vynález, symbol Boha na kříži. Kříž je tak pro Nietzscheho výrazem dekadence, symbolem vítězství trpících a slabých.“⁵⁴ Představa trpícího Boha, popraveného tím nejvíc ponižujícím způsobem. „Symbol Boha na kříži tak dodává smysl lidskému utrpení a trpícímu životu.“⁵⁵ Kříž je odznak nejpodzemnějšího spiknutí, jaké kdy bylo-proti kráse, zdraví, zdařilosti, udatnosti, životu. „Slabí, nemocní, trpící jsou vítězi, jsou božští, symbol Boha na kříži je

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Tamtéž

⁵² Tamtéž

⁵³ Tamtéž str.212

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ Tamtéž str.218

základem vlivné fikce rovnosti.⁵⁶ Proč fikce? Není to snad pouhý klam, když si všichni chceme být rovni? Jde to snad vůbec, aby si všichni lidé na této planetě byli rovni? Buďme realisté, ne nejde. Vždy musí být někdo, kdo vládne a někdo, kdo vykonává otrockou práci. A jinak to není ani mezi muži a ženami, ani ti si nejsou co do síly rovni. Pro Nietzscheho je nerovnost výchozí a nepřekročitelnou skutečností, kdežto požadavek rovnosti je fikcí a zpujnou revolucí proto hodnotám života. „Lidé si nejsou rovni co do výchozích, životních, sociálních a ekonomických pozic, ale ani co do darů ducha a inteligence. Podle Nietzscheho jedovaté zrno rovnosti bylo zaseto nejúčinněji a nejtrvaleji právě Pavlem. Přitom přirozená nerovnost práv je vlastně podmínkou, aby vůbec práva byla.“⁵⁷ Typ Pavla je hnán mocí, neboť Pavel hlásá učení o ukřižovaném a vzkříšeném Bohu, jenž je vyjádřením instinktivní nenávisti ke skutečnosti. Do kontrastu apoštola Pavla stavíme typus Ježíše. Ten je jako takový charakterizován nezměrnou láskou, kterou dává všem lidem. Jedná se o výjimečného muže, který není schopen činit zlo a mstu na ostatních. Je to ten, který se obětoval za naše hříchy a spasil svět všudypřítomnou láskou a odpuštěním. Naprosté odmítnutí pudů a instinktů pomsty, násilí, agrese, útočnosti dále negativního nebo kladného tlaku na život a vůlí ovládanou mocí a odevzdání se čisté lásce, dosažené blaženosti a život v jedné perspektivě se může zdát „idiotským“, ale také způsobem, kterým Ježíš dokázal zvítězit nad všemi hříchy světa a dal tak lidem naději. Ani bez něj by nebylo křesťanství takové, jaké jej známe dnes. Je to právě Ježíš, kdo dal křesťanství individuální ráz a rozšířil jej do duší každého z nás. Je to právě on, kdo nám dal naději a víru a smíloval se nad našimi ubohými životy.

⁵⁶ Tamtéž str. 213

⁵⁷ Tamtéž str. 214,215

4. NIHILISMUS

„Život samotný je mi instinktem pro vzrůst, pro trvání, pro hromadění sil, pro moc: kde chybí vůle k moci, je úpadek. Moje teze je, že všem vyšším hodnotám lidstva tato vůle chybí, že vládnou pod nejsvětějšími jmény hodnoty úpadkové-nihilistické.“⁵⁸ Nihilismus je jeden z klíčových pojmů F. Nietzscheho. Co to tedy tento nihilismus vsutku je? „Nihilismus znamená cosi jako smrt Boha, popření objektivního smyslu a hodnot, rozostření morálních kategorií a hierarchií, rozklad společného světa na individuální náhledy i společné kultury do subjektivních osobních preferencí.“⁵⁹ V první části se pokusíme vysvětlit, co je vlastně nihilismus pro Friedricha Nietzscheho. Nietzsche se intenzivně zabýval otázkou nihilismu, jeho vzniku a možnostmi jeho překonání. „V literatuře bývá nihilismus chápán jednak jako naprosté neuznání a popírání všech norem mravních i společenských, a jednak jako popírání možnosti poznání pravdy vůbec.“⁶⁰ V této práci budeme uvažovat o nihilismu v prvním pojetí. O „nihilismu“ mluvil Nietzsche s ohledem na situaci, která se vytvořila po zhroutilí víry ve věčné pravdy a absolutní hodnoty, po smrti boha a po ztrátě víry ve smysluplnost hodnotově určeného pravého světa. Budeme o něm hovořit jako o úpadku všech norem a hodnot, o zkáze lidstva.

4.1 Pojem nihilismu

Friedrich Nietzsche nihilismus chápal jako nihil – nic, nicotu, do které vše spadá. Pokud jde o hodnotu a smysl, definoval jej jako víru v absolutní ztrátu hodnot, tj. nesmyslnost. Tento nihil pak připisoval právě křesťanství. „Příčinou nihilismu je posun od důvěry v Boha, jenž se lidskému duchu dává ve zkušenosti transcendence jako absolutní bytost, k sebeabsolutizaci subjektu. Člověk může tedy volit pouze mezi Bohem a nicotou vlastního já.“⁶¹ V této práci budeme o nihilismu uvažovat jako o popírání všech norem mravních i společenských. Normy vnášejí řád do světa i do našich životů. Normy a hodnoty svým způsobem dávají smysluplnost našemu jednání a chování, dávají našim životům smysl. Jednáme vždy ve jménu nějakých hodnot, něco obětujeme pro něco jiného, pro jinou hodnotu. Naše jednání má smysl, pokud se řídíme hodnotami. Jestliže nemáme k dispozici žádné

⁵⁸ NIETZSCHE, Friedrich, *Antikrist*, str. 13

⁵⁹ KEITH ANSELL PEARSON, *A Companion to Nietzsche* (Blackwell Companions to Philosophy). John Wiley & Sons, 2008 s. 558.

⁶⁰ Krist Jan. Nihilismus, Nietzschevství I. (online). September 09, 2007(vid. 2017-04-26). Dostupné z <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/history/nihil1.htm>

⁶¹ KOUBA, Pavel, *Nietzsche*: str. 143-144

hodnoty, jimiž bychom se mohli řídit, je pak obtížné v našem jednání, chování i v našem životě mít nějaký hlubší smysl. Jako bychom právě smysl postrádali. My už nemůžeme rozlišovat dobro a zlo, které je nám vlastní, jsou to pro nás pojmy, které se k nám již nevztahují. „Nietzsche nám opakovaně praví, že morálka je pro člověka největším nebezpečím. Každé čisté morální hodnocení končí nihilismem. Morální výklad nás tak vytrhuje ze světa a uvádí v niternou závislost na jediném a absolutním zdroji smyslu: a právě to je podle Nietzscheho pravým (byť skrytým) základem nihilismu.“⁶² Nihilismus je tedy obzvláště nebezpečný pro morálku jako takovou, tím to vše začíná. Jedná se o nihilismus, který se projevuje onou absolutní ztrátou hodnot. Nihilismus je tedy původně skrytý. Z této skryté fáze se rozvine do tzv. otevřeného nihilismu. Zde se jedná o rozvinutí morálního výkladu světa. „Morální výklad podnítil hodnoty ve světě platností hodnot nejvyšších. Proto se nám existence takových hodnot jeví jako nezbytná, a když se jejich nedanost odkrývá jako prázdnota, nemůžeme je přestat hledat, protože nevidíme jinou možnost, jak dát svému životu pevný základ. Ztráta totálního smyslu se rovná totální ztrátě smyslu.“⁶³

„Jestliže se nejvyšší hodnoty znehodnocují, není tu možnost řídit se v jednávání posledními cíli.“⁶⁴ V nihilismu je obsažen destruktivní moment, tendence k ničení samotné existence. „Nihilista je člověk, jenž o světě, jaký je, soudí, že by měl nebýt, a o světě, jaký by měl být, soudí, že neexistuje. Všechnu snahu pokládá za marnou, na otázku účelu nedokáže dát žádnou odpověď. V jeho očích nic nemá cenu.“⁶⁵ Nihilismus lze i vysvětlovat jako nemožnost poznání pravdy jako takové. Možná, že nejde o to, vše odkrýt, dospět k pravdě jako takové.

Člověk nemusí všemu rozumět, měl by mít větší úctu a respekt k tomu, že vždy tu bude něco, co nás bude přesahovat, vždy tu budou skryté hádanky a nejistoty patřící k životu a vůbec k existenci člověka. Je třeba však zůstat statečně stát u povrchu? A je vůbec nutné pátrat po pravdě? Není to zbytečné plýtvání energií? Možná, že my lidé vlastně pravdu ani slyšet nechceme, bohatě nám postačí lež. My totiž pravdu mnohdy neumíme ani přijmout a bojíme se jí. Nihilismus můžeme k tomu, že vlastně nevíme, co od života požadujeme. Co je tím, za čím se to ženeme? Někteří z nás řeknou, že nevědí. Kráčí si pesimisticky životem a neví, kudy kam. Tím pádem, máme, co dočinění s nihilisty. My ale pokud o životě dostatečně přemýšlíme, nejlépe filosoficky, máme aspoň v hlavě mapu toho, co v životě chceme dosáhnout a jakými prostředky, snažíme se být v životě úspěšnými, a i když zakusíme

⁶² Tamtéž str. 145

⁶³ Tamtéž str. 146-147

⁶⁴ SHMIDINGER, Heinrich, WOLFGANG, Thurnher, Rainer, *Filosofie 19. a 20. století III*, str. 133

⁶⁵ Tamtéž str. 134

prohru, cítíme se nihilisticky, tak nás to donutí pro příště zvítězit. Proto nechtějme být pouhými nihilisty, ale zkusme si náš život alespoň trochu naplánovat, mít pevně stanovené hodnoty, které mnohým z nás chybí věřit, a to nejen v sami sebe, ale i v ostatní. Žádný myšlenkový směr se v konečném ohledu nevyhne konfrontaci se skutečností, a proto mnoho příliš velkých ideálů končí nihilismem, cynismem, ztrátě smyslu nebo v účelné manipulaci.

Nihilismus může také existovat jako tzv. psychický stav: Psychologicky vzato je nihilismus stav zklamaného očekávání. Tak, jako když očekáváme, že uspějeme u zkoušky a uděláme pro to vše, co je v našich silách, ale nakonec přijde neúspěch a nastupuje stav zklamaného očekávání zvaný psychický nihilismus naší duše. „Člověk doufal, že pomocí metafyziky najde odpověď na otázku po smyslu existence, doufal v mravní naplnění, mezilidskou harmonii, stav obecného štěstí. Tato naděje zmizela úměrně tomu, jak se vytrácela víra v pravý svět, božský princip světového řádu. Není-li již napříště možné vykládat svět pomocí idejí účelnosti, jednoty, pravdy, jeví se jako bezcenný.“⁶⁶ Člověk tak zůstává sám. Absence celkového smyslu, hodnoty světa za samoty člověka vede k tomu, že svět je chápán jako něco nesnesitelného. Ubohost, zdánlivost světa vede k přání učinit jej nicotným. Můžeme to převést na tzv. partnerské hodnoty.

Pokud jeden bude ve vztahu brát partnera za „jistého“, nastane stav zklamaného očekávání, kdy jeden z partnerů bude očekávat od toho druhého náklonnost a láskyplnost v dobrých i zlých chvílích života, že jeden tu bude pro druhého a budou si navzájem rovni, ale pokud partnera vnímáme jako „jisté potěšení a uspokojení“, než se naskytne jiná možnost, nikdy to nebude vztah v pravém slova smyslu. Člověk doufá, že nalezne otázku po pravém slova smyslu existence důstojného vztahu, ale najednou mu před očima zmizí i jeho poslední naděje. Jako důsledek se dostaví „hryzavý pocit nicoty.“ A v nitru člověka tak dojde k psychologickému nihilismu, vedoucímu ke stavům úzkosti skepse, pesimismu, melancholie a depresím.

4.2 Překonání nihilismu

Jak máme bojovat s tak silným protivníkem jako je nihilismus? Jak jej máme porazit? Jak jej překonat? Neustálé pokusy uniknout tomuto fenoménu nihilismu bez toho, abychom přehodnotili své hodnoty vedou k tzv. neúplnému nihilismu, ve kterém žijeme. Proto je třeba najít účinný prostředek k boji. Řešení tohoto problému vidí Nietzsche (dle Kouby) v kynismu. „Kynismus je třeba vidět především jako útok vedený proti vážnosti založené na tom, že je něco chápáno a prezentováno jako nedotknutelné či o sobě posvátné. Nejvlastnějším výrazem

⁶⁶ SCHMIDINGER, Heinrich, WOLFGANG, Thurnher, Rainer, *Filosofie 19. a 20. století III*, str. 134-135

kynismu je proto smích. Smích je pro Nietzscheho synonymem radostného osvobození od tlaku nepodmíněných nároků smyslu. Pro Nietzscheho je námitka, nevěra, radostná nedůvěra, žert známkou zdraví.⁶⁷ Obranou proti nihilismu je vztah k přítomnosti – životu: kynismus, jež nehledá výhody v neurčité – (příliš) daleké budoucnosti. Kynismus miluje nesmyslnost, náhodu a umí z ní těžit. „V kynismu je přijata neúčelná a k ničemu dalšímu nepoukazující přítomnost, bez výjimek a výhrad, včetně lidské malosti a slabosti.“⁶⁸ To, že si uvědomujeme, jací skutečně jsme, to nám dává sílu k vyřešení všech problémů i jednoho zdánlivě neřešitelného a tím je nihilismus. A za tím se skrývá skutečná síla lidskosti. Celý tento problém můžeme chápat i jako něco dobrého, neboť se nám díky tomu otevřely oči, co se problematiky smyslu týče. Není to jen nesmyslnost vedoucí k absolutní ztrátě hodnot a ztrátě smyslu života. Je to o tom, poznávat a hledat smysl, pravý smysl života, který se může skrývat i tam, kde bychom to nečekali. Tím pádem však musíme v první řadě porozumět sami sobě. Díky tomuto poznání se nám otevrou nové obzory pro smysl naší existence. „Celý problém nihilismu tedy míří k čemusi podstatnějšímu: jde v něm o možnost žít vskutku lidským způsobem i bez posledního základu či zakotvení, tzn. Po smrti morálního Boha.“⁶⁹ Nietzsche i já překonání nihilismu vidíme v tom, že si budeme zkrátka život více užívat a vážit si jej, že budeme žít v přítomnosti a těšit se z ní, nikoli z ní utíkat do minulosti či do budoucnosti. Budeme více kreativní, ať v zaměstnání, ve škole či ve vztazích. A co hlavně, hlavně se budeme umět smát. Protože smích je kořením našeho života. Překonat nihilismus můžeme tedy vlastní vůlí a tvořivostí. Tím, že opravdu budeme chtít. Jen tak se můžeme osvobodit od falešných představ a nadějí. Proto nejhlubším výrazem Nietzscheho postoje je láska k životu.

Lidé neustále přehlíželi znamení, jež nám nihilismus dával, znamení, že se už blíží. Nietzsche byl jediný, kdo toto znamení zachytil a následně rozšířoval. Nepochybně viděl správně, když ve své době konstatoval zánik víry v absolutní měřítka a rostoucí duchovní desorientovanost, potácení se od něčeho k ničemu. Měl pravdu i tehdy, když odvrátil od víry ve věčné pravdy a věčné hodnoty chápal jako výsledek delšího procesu. Když si Nietzsche uvědomil nihilistickou tendenci své doby, která již dosáhla svého vrcholu, znamenalo to pro něho těžký otřes. Nihilismus je třeba prožít, vžít se do bezsmyslných nihilistických tendencí,

⁶⁷ KOUBA, Pavel, *Nietzsche*: str. 152-153

⁶⁸ Tamtéž str.155

⁶⁹ Tamtéž str.158-159

protože pouze tímto způsobem člověk pozná, jak se to mělo s tradičními hodnotami, proč se zhroutily a proč jsou nutné nové hodnoty čili přehodnocení všech dosavadních hodnot.

K překonání nihilismu dochází tím, že se znehodnocenému životu dá nová hodnota. Jestliže padlo tradiční zdůvodnění smyslu, vycházející z absolutních pravd a hodnot, musí být smysl založen novými hodnotami. Toho není schopen rozum, nýbrž vůle, vůle k moci. Já osobně si myslím, že nihilismus je živý doteď. Je to poukaz na naše slabé hodnoty, jež si klademe, na víru v nic. „Nietzschovo myšlení bylo především německými interprety charakterizováno jako konfrontace s nihilismem, přičemž Heidegger stejně jako před ním Löwith sdílí názor, že Nietzsche se v protikladu k jeho vlastnímu přesvědčení nihilismus překonat nepodařilo.“⁷⁰ Já si to však nemyslím. Do svého boje proti věčnému nepříteli, jež nás pronásleduje v jisté formě dodnes, vkládal tolik síly a naděje v překonání, že svými spisy, a svým poselstvím lidstvu je Nietzsche hrdinou, který bojoval až do posledního dechu.

⁷⁰ PECHAR, Jiří, *Otázky Nietzscheho myšlení*, str.11

5. ZÁVĚR

Záměrem mé bakalářské práce bylo podání ucelenějšího obrazu a přiblížení se pohledu Nietzscheho pojetí kritiky náboženství za pomoci vysvětlení pojmů jako je přehodnocení všech hodnot, křesťanské vidění světa, pojem Boha, život bez Boha (smrt Boha), Pavel versus Ježíš, nihilismus. V této práci jsem využila vlastního přístupu k problematice a mojí snahou bylo zadané téma co nejefektivněji vysvětlit a doložit. Výchozím bodem pro nás byla otázka: Jaký je Nietzscheho výchozí vztah ke křesťanství? Přestože byl Nietzsche vychováván ve velice zbožné rodině a sám byl v dětství k víře veden, na konci jeho života se v díle Antikrist setkáváme s jednou z nejostřejších kritik křesťanství. Já osobně nepovažuji Nietzscheho za věřícího, a to snad nikdo z nás, ale myslet si, že Nietzsche je ten, kdo rozpoutal válku s křesťany díky tomu, že popřel Boha a následně zvěstoval jeho smrt je nesmysl. Podle mne si Nietzsche až moc dobře uvědomoval poselství jeho knih, které nám tak mermomocí chtěl předat. Také si uvědomoval, v jaké téměř bezvýchodné situaci se lidstvo ocitlo a co je potřeba pro záchranu světa udělat.

Čím hlouběji jsem pronikala do oblastí, kterým se Nietzsche věnoval, tím rostlo množství témat, kterým jsem se chtěla blíže věnovat. Byl to zejména příchod antikrista, pojem nadčlověka a Nietzscheho pojetí morálky. Nietzsche proti sobě staví dva typy jedinců, slabé a silné. Slabý jedinec považuje morálku, vůli i poznání za něco, co je mu dáno z vnějšku, co má svůj původ mimo něj, v tomto případě božský původ. Naproti tomu silný jedinec se řídí vlastními potřebami instinkty a pudy, je sám sebou, je originální, nesnaží se podobat žádnému vzoru, který je mu dáván zvenku. Považuje své poznání za projev vůle k moci, sám si tvoří svůj hodnotový systém a určuje, co je dobro a co zlo. A v neposlední řadě si také řídí svůj vlastní život, plně si uvědomuje svoje schopnosti, dovednosti a vlohy, dokáže si stanovit rámce jeho směřování a konečné cíle a je si plně vědom své vlastní konečnosti. Ví, že dnešní den může být tím posledním a dle toho se řídí. Silný člověk věří v sám sebe, nejen v nějakou transcendenci a právě takového člověka si Nietzsche cení především.

Já si na Nietzscheho cením to, jak svými myšlenkami předběhl svou dobu. Někteří, kteří Nietzscheho dostatečně nepochopili, říkají, že to byl jen starý blázen, který vzýval nadčlověka, hrubě a sprostě se vyjadřoval o křesťanství potažmo křesťanech, a jeho myšlenky jsou stále dost kontroverzní i dnes. Opravdu je tomu tak? Pro mne, a to zejména díky své bakalářské práci se stal Nietzsche člověkem, který za vším pesimistickým a nihilistickým viděl i něco pozitivního. Je to člověk, který se nebál vystoupit z davu, pro něj nikdy nebylo pozdě na záchranu lidstva, protože se za celý jeho život nevzdal, nevzdal se a bojoval, proti

nihilismu – fáze lidstva, se svou osamělostí a depresemi a poté se svou nemocí. Toho bychom si na něm měli cenit. Neměli bychom jej brát jako „geniálního šílence“, který píše pro mnohé z nás sice zajímavě, ale nesrozumitelně. Dalo, by se obecně pouze konstatovat, že Nietzscheho knihy nejsou pro každého a ani já nemohu říci, že bych ho plně pochopila. Ale snažila jsem se vžít se do jeho doby, do jeho neustálých bojů s vnitřními duchy, do něj samotného. A věřte mi nebo ne, to není zrovna málo. Zkusme si každý z nás být v našich životech, víc odvažnější, sebejistější, zkušenější, silnější, statečnější, více věřit i v nemožné, a hlavně se nikdy nevzdávat! Přestaňme být těmi nihilisty ztrácející veškerou smyslnost života a hodnot, kterým věříme. A na závěr...bojujme až do vyčerpání, protože o tom je život, protože žít znamená umět čelit nástrahám, které nám život klade do cesty, žít znamená žít tady a teď, žít každou chvíli, každým okamžikem. Proto bychom si měli užívat každický moment našeho pozemského života, neboť náš pozemský život je jako časově omezený horizont. Naše žití v tomto životě je to, v co máme věřit, co máme zakoušet a na co máme vzpomínat, v temných, chmurných chvílích. Je to jako kouzelné pořekadlo, které nám praví: „že přijdou dny, kdy se opět budeme smát.“ To věděl už i sám Nietzsche.

6. SEZNAM LITERATURY

Primární literatura:

NIETZSCHE, Friedrich. Antikrist: pokus o kritiku křesťanství. B.p.v. Bratislava: SandS, 1991. ISBN 80-900431-9-4.

NIETZSCHE, Friedrich. Genealogie morálky. Vyd. 1. Praha: Aurora, 2002. ISBN 80-7299-048-9.

Sekundární literatura:

FINK, Eugen. Filosofie Friedricha Nietzscheho. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-266-0.

FRENZEL, Ivo. Friedrich Nietzsche. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0517-8

KEITH ANSELL PEARSON, A Companion to Nietzsche (Blackwell Companions to Philosophy). John Wiley & Sons, 2008. ISBN 978-1-405-11622-0

KOUBA, Pavel. Nietzsche : filosofická interpretace. Praha: OIKOYMENH, 2006. ISBN 80-7298-191-9.

MĚŠŤÁNEK, Tomáš. Filosofie IV. Plzeň: 2012. ISBN 978-80-7238-516-4

NOVÁK, Aleš. Nietzsche a (ne)přátelé. Praha: Togga, 2015, ISBN 978-80-7476-070-9.

PECHAR, Jiří. Otázky Nietzscheho myšlení. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2012. ISBN 978-80-7007-376-6

RAINER, Thurnher Wolfgang a SCHMIDINGER Heinrich. Dějiny Filosofie III. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 978-80-7298-177-9

SCHIAN, Martin, Friedrich Nietzsche und das Christentum, German: Nabu Press, 2012, ISBN 978-1274048516